

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Nagy-Péterfia-utca 977.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden küldemény intézendő: Főiskola, háznagyi hivatal.

Tartalom. A debreczeni főiskola kiépítése. Dr. Bacsoni Lajos. — Tárca. Luther. Pótor Elemér. — Közügyein k. Suprema lex. Berey József. — Levél a szerkesztőhöz. Sinka Lajos. — Irodalom. — Különnfélék. — Szerk. posta. — Hirdetés.

A debreczeni főiskola kiépítése.

Debreczeni egyetem.

A magyarországi reformátusok törvényhozó testülete, a múlt év végén a fővárosba összehívott ref. zsinat f. évi második ülészakában, ápril 2-án egy nagyfontosságú határozatot hozott a felső oktatás ügyét illetőleg, a midőn kimondotta, hogy „egy — a debreczeni főiskolával kapcsolatban álló teljes bölcsészeti fakultás, mint középiskolai tanárképző intézet; és egy — esetleg a kolozsvári tudományegyetemmel is kapcsolatba hozható ref. theologiai kar (fakultás) felállítását egyetemes egyházunk elsőrendű szükségei közé sorozza, s ezek együttes létesítésére az előkészítő lépéseket megtenni és annak alapját lerakni már most kívánja“. Egyuttal a zsinat a maga kebeléből egy 15 tagból álló bizottságot küldött ki, melynek feladatává tette, hogy a nevezett két intézetre elsősorban a tiszántúli és erdélyi, esetleg más egyházkerületekben is már meglévő és felhasználható alapokat vegye számba, a két intézet első megnyitásának szükségleteit lehetőleg alapos költségvetésben mutassa ki, azok szervezetét körvonalozza, a még beszerzendő alapokra, valamint az alapoknak a két intézet között való megosztásának arányára nézve tegyen javaslatot, s tervezetét, összefüggő munkálatban, terjeszse a jelen zsinat legközelebbi (harmadik) ülészakára elé.

A munka ennekfolytán meg is indult minden irányban, legnagyobb arányokban természetesen a közvetlenül érdekelt tiszántúli és erdélyi egyházkerületekben. — Az utóbbi kerületben a létesítendő theologiai fakultás számára már 10 ezer frt évi jövedelmet s egy 90 ezer frt értékű

házat biztosítottnak tekintenek, a többit meg az áldozatkészség további megnyilatkozásától s az egyetemes egyház segítségétől várják, s a theolog. fakultást 1895-ben megnyithatni reménylik. A tiszántúli egyházkerület viszont meleg érdeklődéssel látott az előkészítés munkájához, s a debreczeni főiskola szellemi és anyagi ügyeinek rendezésére már előbb kiküldött bizottságának tette feladatává, hogy a főiskola kebelében felállítandó teljes bölcsészeti fakultás, mint tanárképző intézetre vonatkozó előmunkálatokat és tervezeteket elkészítse, a mi színtén megtörtént, a mint magán értesülés alapján s némi hírlapi közlésekből sejtenünk lehet. Sőt a többi egyházkerületek is jobbra foglalkoztak a hozzájárulásnak őket közvetlenül érdeklő kérdésével. Ekként lehetővé vált a zsinati 15-ös bizottságnak már november 9-ikére való összehívása s a kérdésnek a zsinati tárgyalásra való végleges előkészítése.

A mily örvendetes és szokatlan jelenség azok előtt, a kik egyházi és iskolai szervezetünk nehézkes voltát ismerik, az a meglevő gyorsaság, a mely e fontos ügy előkészítésénél tapasztalható — (a mi egyszersmind az érdekelt kerületek püspökeinek és főgondnokainak levén első sorban érdekek, azt is tanúsítja, hogy jóakarát és buzgóság mellett még a mi kedvezőtlen viszonyaink közt is sokat lehet tenni közérdekeink előmozdítására): — épen olyan sok kételyt és aggodalmat támaszthat a jóakarátú s az ügy iránt igazán érdeklődő nyugodt szemléletben a dolgok illetén lefolyása, ha az eljárás módját s az eddig elért eredményeket a kitűzött cél szempontjából mérlegeljük.

A történetek megfigyeléséből merített tapasztalataink s az egész nagyjelentőségű tervezet conceptiójára vonatkozó nézeteink nyugtalanító kérdéseknek egész sorozatát állítják előnkbe, a melyekkel foglalkozni, s egész nagy közönségünket, különöbben pedig az intéző köröket és egyéneket is foglalkoztatni óhajtanók, mielőtt a bizottság

vagy legalább a zsinat állásfoglalása által az ügy végeldöntést nyerhetne. A kérdés mindenoldalú és lehető legszélesebb körű megvitatásában találjuk, mint minden közügynél, úgy ez esetben is a helyes megoldás legfőbb biztosítékát, a mi pedig ez alkalommal nemcsak meg nem történt, de még eddig meg sem történhetett.

A mint látszik, a zsinati végzésben kettős elhatározás foglaltatik; az egyik a debreczeni főiskola kebelében szervezendő teljes bölcsészeti facultás és tanárképző, a másik esetleg a kolozsvári egyetemmel kapcsolatba hozandó ref. theologiai facultás felállítását mondja ki. Ezek közül, mondhatjuk talán, az első úgy az egyetemes egyházat, mint különösen minket, a kik a debreczeni főiskola közelebbi érdekköréhez tartozunk, mélyebben érdeklő s céljánál fogva is általánosabb jelentőségű; a nélkül, hogy mikor ezt mondjuk, a theol. facultásra vonatkozó elhatározás fontosságát kicsinyleni akarnók. Épen azért e néhány sorban is a zsinati határozat első részével s annak eddig látható eredményeivel, kiváló figyelemre méltatva a debreczeni ref. főiskola speciális érdekeit, — célunk foglalkozni s a figyelmet némely fontos körülményre felhívni.

Egy pár megjegyzést a theol. facultás tervére nézve azonban még sem hallgathatunk el. A theologiai képzésnek magasabb színvonalra való emelése, a mely cél az erdélyi kerület egy nagy pártját, élén a tevékeny és szerencsés kezű püspökkel, méltán lelkesíti, kétségkívül remélhető lenne egy Kolozsváron felállítandó vagy oda áthelyezendő theologiai facultás által; de lényeges hatást e tekintetben csak az esetben lehet, véleményünk szerint, kilátásba helyezni, ha az a theol. facultás a kolozsvári tudomány-egyetemmel *szerves kapcsolatba* volna hozható. Értjük pedig ez alatt azt, hogy ezen úton egy ref., vagy még inkább protestáns theologiai karral, illetve facultással bővülne a kolozsvári egyetem. Az egyszerű egymásmelletti-ségtől nem remélhetjük azt a hatást, a melyet a tervezők elérhetőnek gondolnak. Hogy aztán azon szerves kapcsolat keresztülvitelére nézve mennyi biztosítékuk van a tervezőknek, azt nem tudhatjuk; de, nézetünk szerint, ezzel szükséges lenne eleve tisztába jönnünk. Az a körülmény, hogy a budapesti egyetem kath. theologiai facultást is foglal magában, a viszonyosság és méltányosság szempontjaival támogatná kétségkívül azt a tervet, hogy a másik egyetem egy prot. theologiai karral egészítették ki. Sőt ennél még tovább menve, igen fontos nemzeti, kulturális és állami érdekek szólanának a mellett is, hogy a két görög egyházhoz tartozó oláhság alantasabb fokú, idegen nyelvű és szellemű papképzése a kolozsvári egyetem mellett államilag szervezendő görög theol. kar létesítése útján magasabb színvonalra emeltessék s hazafiasabbá tétessék. Jól tudjuk, hogy az abstract liberalismus s még sokkal inkább álliberalismus az ellenérvek egész sorozatából kész

azonnal akadályt emelni az ilyes célzatokkal szemben. Sőt igaz lehet az a hírlapi közlés is, melyszerint a közoktatásügyi miniszter ezt a tervet az erdélyi ref. theol. facultásra nézve már határozottan visszaútasította. És, valóban, nehéz is az ügyet elvi szempontból támogatni nekünk is, a kik a szó igaz értelmében liberális gondolkodásúnak érezzük magunkat. De hiszen hiába liberáliskodunk mi, ha intézményeinkben, viszonyainkban, politikai és társadalmi felfogásunkban is annyi és oly erős még az anti-liberális, középkorias elem, oly sok a hagyományos előítélet! Ki gondolta volna például, hogy annyira élessé válhatik még nálunk a felekezeti érdekellentét; hogy annyira ideges mozgásba képes hozni közönségünket a felekezeti féltékenység országszerte, a mint azt épen napjainkban tapasztalnunk kellett? Valóban, úgy látszik, hogy Magyarországon a vallásháború még ma sem lehetetlen. Közoktatásunk is minden fokon, kivéve a reál irányú és középfokú szakoktatást, túlnyomólag felekezeti jellegű, s bizonyára az leend még beláthatatlan időnkig. Mindezek már magukban is eléggé igazolják azt a törekvést, a mely a tanügyi szervezet legfelsőbb fokán is általános viszonyaink természetének megfelelő, következetes kiegészítést sürget, még ha igen fontos célszerűségi tekintetek azt oly hathatósan nem támogatnák is. Miért ne legyenek egyetemeink oly jellegűek, a minő egész közoktatásunk; vagy ha nem is oly jellegűek, miért ne fejeznék ki szervezetükben közoktatásunknak azt az általános jellemvonását? — Aztán a protestantismus, alapelvénél fogva, különben sem lehet ellentétben a szabadelvűséggel és a tudományyal; mert hisz' ezekkel egy gyökérről hajtott ki. Ha mégis ilyen előfordul: az nem a protestantismus, hanem az emberek hibája, a kik például kitünő jézsuitáknak születtek volna s véletlenül balsorsuk becsületes kálvinistáknak lenni kényszeríté őket; a kik természetöknél fogva sötétségre, lelki zsarnokságra hajlók, és a világosságért, meg a lelki szelidségért kénytelenek hivatalból, vagy a divat miatt lelkesülni; vagy a kik nem az eszmék, hanem ama külsőségek felismerése — és megértéséig juthattak el csupán, a melyek között az eszme meg szokott testesülni, s most is folyvást görcsösen megragadva tartják azokat kezükben, a mikor az eszme azok közül már régen kiköltözött s idősebb formát öltött magára. Az effélék, hál' istennek, mégis csak kivételes jelenségek, elferdült vadhajítások a protestantismus élőfáján, a régi és az új egyház között bizonytalanságban meggyőződés nélkül vergődő lelkek, a kik bármily szívós természetűek legyenek is, az eredeti eszmét el nem homályosíthatják. Miért ne lenne tehát helye a szabad vizsgálódás és tudomány csarnokában a prot. theológiának? Hiszen a nagy Németország híres egyetemein, a melyek az egész művelt világ előtt mintául szolgálnak, mindenütt találunk theologiai kart, néhol

kétfélét is. Ezt a szerves összeköttetést tehát a kolozsvári tudomány-egyetem és a létesítendő ref. theol. facultás között, vagyis világosabban, az utóbbinak az egyetembe való beolvadását szeretnők már előre is biztosítottak látni; és még egyet, azt t. i., hogy a nagy enyedi ref. theologia át-helyezésének kérdése ama tervvel kapcsolatban oly szerencsésen fog megoldatni, hogy sem ez az ősi intézet tengődésre, vagy éppen haldoklásra, lassú kimúlásra kárhóztatva nem leend, sem pedig fentartása pusztá fényűzési czikké válni nem fog, a mit nem tartanánk megengedhetőnek akkor, a midőn felekezeti tanügyünk testének többi részei annyi kiáltó meztelenséget tüntetnek fel, vagy csak nagy fogyatékossgal vannak a régi díszöltönyök foszlányaival betakargatva.

Ellenkező esetben ismét, e helyen is, fel kellene vetnünk azt a kérdést, hogy ugyan miért kell szaporítanunk most is feles számmal lévő theologiai akadémiánkat még egygyel? S ha már a debreczeni főiskolát akarjuk fokozatosan egyetemi színvonalra emelni; ha éppen most mondjuk ki azt, hogy ott egy teljes bölcsészeti facultást, mint tanárképzőt is — állítunk fel, a hol már theol. és jogi akadémiáink is fejlődésre képes állapotban állanak fenn: miért inkább nem e főiskola theológiáját emeljük fel egy teljes facultás magaslatára, a mi sokkal csekélyebb erőfeszítéssel s egész biztossággal elérhető lenne?

Ennyit e tárgyra nézve megszívlelés végett!

* * *

Különös érdeklődéssel kell kísérnünk a debreczeni főiskola kebelében felállítandó teljes bölcsészeti facultás ügyét; mert a míg egyrészt itt egy egészen új intézmény létesítéséről van szó, másfelől egyidejűleg, sőt még valamivel korábban a debreczeni egyetem eszméje s az egész debreczeni főiskola felemelése, minden irányban való teljes kiépítése merült fel és vétetett czélba. Igazán nagy és szép czéltűzés, a mely már évek hosszú során át lelkében élt e főiskola minden meleg barátjának, és a mely benső örömmel tölthet el minden olyan emelkedettebb gondolkodású protestáns ember szívét, a ki a tanügy terén szerzett régi dicsőségünk már-már elhaló emlékei mellett nem hajlandó az elmerengés tehetetlenségével megállapodni, hanem annak a dicsőségnek fényét még egyszer, s legalább egyes magasabb pontokon tündököltve látni s annak látásától valahára ismét büszke felekezeti öntudatra emelkedni buzgó igyekezettel vágyakozik.

A zsinat a debreczeni főiskolával kapcsolatban álló teljes bölcsészeti facultás, mint középiskolai tanárképző intézet felállítását is egyetemes egyházunk első rendű szükségéi közzé sorozván, ez által a kérdést elvi oldalról eldöntöttnek kell tekintenünk; s ennél fogva ma többé nincs helye az a felett való vitatkozásnak, hogy a középiskolai tanárképzés csakugyan azon feladatok közé tartozik-e, a melyek felekezeti tanügyünk autonom munkakörében várnak megoldásra: s hogy vajjon igazán első renden szükséges-e, s ha igen, lehetséges-e az, hogy a tanárképzés tekintetében az állami egyetemektől e tekintetben teljesen elkülönözzük magunkat, s így azokkal mintegy versenyre vállalkozva, egyetem

nélkül, de mégis külön intézet létesítése által biztosítsuk igényeink kielégítését; vagy talán előbb a harmadik egyetemet kellene felépítenünk Debreczenben, s addig is felekezeti érdekeinknek e téren való biztosításáról más eszközök felhasználásával gondoskodnunk? Ha mégis e kérdések némelyikét az alábbiakban érinteni fogjuk, annak oka az, mert szorosán összefüggenek a szóban forgó tervezetekkel, és mert, valljuk meg, az egész kérdés azóta, a mióta egyetemeinken a tanárképzés ügye a mostani fejlettség fokára jutott el, a mi érdekeink és viszonyaink szempontjából nem megvitatva, hanem még szellőztetve is alig volt, ha dr. Both Istvánnak, az erdélyi ref. középiskolai tanárok f. évi gyűlésében e tárgyról szóló s igen figyelemre méltó értekezésétől eltekintünk.

Az előkészítésre hivatott zsinati 15 tagú bizottság előtt tehát már az általános készületlenség miatt is nehéz feladat áll, mert hasonló kérdések figyelembe vétele elől alig térhet ki. Teljes bizalommal várjuk a bizottságtól a legjobbat, a leg-helyesebb irányjelölést és legalaposabb információt a zsinattal szemben, hiszen tagjai között látjuk kimagasló egyházi és világi férfainkat. Mindamellet nem tartjuk szerencsés körülménynek, hogy a bizottság megalakításánál a tanári elem mondhatni teljesen mellőzve lőn, annyira, hogy a zsinatra behívott 15 tanár közül csupán egyetlen egy tag, az is mint jegyző, de a tanárképviselők közül senki a bizottságba be nem választott; holott az irányadóul veendő alapkérdések tisztán és szorosán a közép- és felső oktatás ügyét érintik, tehát kiválsólag a tanügy terére tartoznak. Sajnálatos dolognak tartjuk ezt nemesak azért, mert a siker lehet ez úton a legnagyobb kockázatnak kitéve; hanem azért is, mert az ilyen jelenségek felette kedvezőtlenek, morális hatásukat tekintve is. De hiszen azt mondhatná talán valaki, hogy a tanárok, gondolkodásuknak elvont iránya vagy szakszerű egyoldalúságuk és elfoglaltságuk miatt, nem valók oda, a hol a gyakorlati megvalósítás feladataival állunk szemben. Egyszóval, a tanárok nem rendelkeznek eléggé praktikus érzéssel. Megengedjük, hogy az ily felfogás nem egészen alap nélküli; és ezt figyelembe véve, hajlandók volnánk megnyugodni a történetekben. De aztán a valóban helyes gyakorlati érzék azt is követeli, hogy a szakkörök véleményét legalább meghallgassuk, mielőtt eljárásunknak módját, czélját és irányát véglegesen megállapítanók. E nélkül ma már sehol és semmiféle téren, a hol alkotmányos intézmények állanak fenn, a reformok útján elindulni senkinek sincs elegendő bátorsága. És mindennek dacára nálunk megtörtént az, hogy az egyházkerület által a főiskola anyagi és szellemi ügyeinek rendezésére kiküldött bizottságnak a debreczeni főiskolával kapcsolatban felállítandó bölcsészeti facultás előkészítésére kiküldött albizottsága az egész főiskola minden tanszakára is kiterjeszkedő tervezetét elkészítette nyugodtan a nélkül, hogy a debreczeni főiskola tanárkarainak véleményét még csak meg is kérdezte volna. Mert hiszen az a körülmény, hogy a 3 igazgató az albizottságnak szintén tagja volt, teljességgel nem szolgálhat ez eljárás említett hiányának pótlásául, még ha ők befolyásukat ott érvényesíthették volna is, mert a meg nem kérdezett tanárkar véleményét nem képviselhették már csak azon egyszerű oknál fogva sem, mert azt nem is ismerhetik; és így a legközvetlenebbül érdekelt és hivatott tanárkar előtt a főiskola epokhális újjáalakításában való közreműködés lehetősége is elzáratt. A debreczeni főiskola tanárkara által már két ízben készítettett ugyan a bölcsészeti facultás tárgyában tervezet; az egyik 1881-ben, a másik

1886–87. tanév folyamán; az előbbi egészen alapos, az utóbbi tárgyalás alá sem került; de mindenesetre mindkettő egészen más viszonyok között, semhogy most irányadóul egészben elfogadhatók lettek volna. — Hogy a tanárkarok illetén mellőzése különben sem alkalmas arra, hogy termékenyítő tanári öntudatot, egészséges közszellemet és felekezeti érdekeinkhez való benső ragaszkodást, azaz igazi felekezeti szellemet fejleszthessen ki, azt magyarázni azok előtt, a kik érteni akarják, egyáltalán fölösleges. De még így is teljes megnyugvást meríthetnénk a dolgok szemléletéből, mert hiszen a megnyugvás és türelem protestáns iskolájában nevelkedtünk fel s abban is tanítunk, ha aztán az eredmény, ilyen előzmények daczára is, úgy főiskolánk jövődjé emelkedésének, mint felekezeti tanügyünk általános fejlődésének oly mértékben szolgálhatna biztosítékául, a mint azt mi nagyobb alkotásokra is kedvezőknek látszó napjainkban lelkünk egész erejével elérni óhajtottuk volna.

De lássuk immár a jelzett egyházkerületi albizottság tervezetének sarkalatos pontjait közelebbről, előreboesátva azt, hogy az egyházkerület meggyőződésén a debreczeni főiskola kebelében lévő intézetek több rendbeli hiányairól, azok orvoslása s illetőleg mindenik intézet megfelelőbb berendezése és kiegészítése által a főiskolának általában magas színvonalra való emelését tűzte ki célul, felhasználni óhajtván mintegy a főiskola irányában mutatkozó nagyobb mérvű áldozatkészség kedvező alkalmait. A munka ez irányban már a múlt tanév folyamán teljes erővel meg is indult, részletes előterjesztések tétetvén a tanárkarok által a kívánalmakra nézve, a melyeknek a főiskola egész életkörüre kiterjedő megvalósítása a filozófiai facultás időközben felmerült kérdésével együtt vétetett aztán combinatióba. Meg kell értünk tehát, hogy itt nem csupán a bölesészeti facultás mint tanárképző kérdéséről, hanem az egész főiskola kiépítéséről, újjáalkotásáról, az akadémiái tanszakokra nézve pedig, különösen az egyetemi színvonalra való, legalább fokozatos felemelkedésről volt és van szó.

Az albizottság tervezete is e kettős cél elérhetésére nézve tartalmaz javaslatokat.

* * *

Az albizottság munkálata, melyet már az egyház. nagy bizottság is elfogadott s így a zsinati bizottság elébe terjesztetvén, ott bizonyára tárgyalás alapjául fog szolgálni, a teljes bölesészeti facultás, mint középiskolai tanárképzőintézet (mert ilyen kíván a zsinat) felállítását 12 tanárral s egyenként 1600 frt fizetéssel és 400 frt lakpénzzel hozza javaslatba. Valóban alig lehet eléggé hangsúlyozni egy ily tanárképző bölesészeti facultás fogyatékos és szegényes kinézését, akár a mai tudomány szempontjából ítéljük meg azt, akár pedig csak a hazai egyetemeken létező bölesészeti karokkal és tanárképzéssel állítunk fel párhuzamot. Hogyan lehetne még csak reményleni is igazán a tudomány mélyére ható, részlettanulmányokba boesátkozó búvárkodást, aztán ebbe és a kutatás módszerébe való bevezető képességet egy olyan tanártól, a kinek legjobb esetben is egy-egy egész tudomány szak széles körére, annak számos ágazataira, a melyeknek mindenike egy-egy egész ember erejét igényli, kell kiterjesztenie tevékenységét? Micsoda szánandó tudományos fokon állana az a tanárképzés, a hol például a hazai és egyetemes történelem beláthatlan mezején egyetlen kétségbeesett munkásnak lenne a feladata primitív

eszközökkel magas kulturát teremteni? Hiszen a történelem minden főkorszakának tudományos művelése más-más segéd-eszközöket, mellék tanulmányokat követel. Vagy miként emelkedhetnék a tudomány magaslatára az a természetrajz tanár, a kinek egyedül kellene képviselnie a zoológiát, botonikát és mineralogiát? Ugyanez áll többé-kevésbé más tudomány-szakokra nézve is.

De még ez hagyján! Emez aggodalmakra sem adnánk semmit, ha egy negyedszázaddal előbb élnénk, akkor, a midőn a prof. tanárképzésről oly alaposan és meggyőzőleg írt veterán tudósunk, Imre Sándor, vagy még előbb, a mikor azt épen e kerületben, egy félszázaddal ezelőtt egyházunknak ma is élő legnagyobb oszlopembere, br. Vay Miklós megpendítette és a jeles tanár, Kerekes lépett fel nyilvánosan ez intézmény támogatására. Akkor a mai tervezet valószínűleg nagyszabású és országra szóló, egy ily lépés hozzánk valóban méltó, mert kezdemenyező lehetett volna. Igen, mert akkor e téren országosan még semmi sem történt; akkor mi vihettük volna legelő, mint megszoktuk valaha, a haladás dicsőséges lobogóját. Most azonban, a mikor egy ily lépéssel a verseny terére szállunk ki a leghatalmasabb pályatárssal, magával az állammal szemben, és a mikor e versenyben nemesak a győzelem sikerét koczkaztathatjuk, hanem intensiv fejlődésünk, belső megerősödésünk feltételeit tehetjük esetleg kérdésessé: valóban erkölcsi kötelességünkké válik az, hogy számot vessünk magunkkal, ezerféle szükségünk-, és azután erőinkkel s az utóbbiakat a környező viszonyokkal és versenytársunk hatalmi állásával elfogulatlanul és óvatosan összemérjük.

Vessünk tehát egy tájékoztató pillantást a két magyar egyetemen lévő bölesészeti facultás állására s a középiskolai tanárképzés szolgálatában álló erőkre, eszközök és intézményekre, úgy, a mint azokat épen ma ott feltaláljuk.¹

A budapesti egyetem bölesészeti karánál jelenleg 32, a kolozsvárinál a filozófiai és mathemat., természettudományi karban 21 ny. rendes tanár működik. Ezenkívül esik a rendkívüli és magántanárok működése, a mi hogy nem épen jelentéktelen, kitűnik onnan, hogy a budapesti egyetem bölesészeti karánál az 1890/91. tanévben 5 rendkívüli és 31 magántanár, Kolozsváron pedig 1 rendkívüli és 7 magántanár és tanító tartott előadásokat, úgyhogy Budapesten a bölesészeti szakban azon tanévben 67, Kolozsváron pedig 28 rendes, rendkívüli és magántanár vett részt a tanításban. Ennyi tehát a tanerők száma, a kiknek előadásait a tanárjelöltek felhasználhatják, miután a tanárképző nem egyéb, mint az egyetem bölesészeti kara, ennek összes gyűjteményeivel. Ehhez járul még a tanárok külön tanárképzői működése, a melynek célja az, hogy még tüzetesebben s gyakran a középiskola szükségéhez alkalmazva, dolgozzák fel az elmélet egyes részeit. Ebben a munkában Budapesten 26, Kolozsváron 18 tanár vesz részt, mindenik csak pár órán és külön díjazás mellett.

De menjünk tovább; és minthogy kétségtelen igazság

¹ Az adatokat részint a legutolsó miniszteri jelentésből, részint a legmegbízhatóbb közvetlen forrásokból, nevezetesen dr. Ballagi Aladár budapesti, és dr. Felméri Lajos kolozsvári bölesészeti tanár urak szíves közléseiből merítettem, tehát olyan egyének kezéből, a kik a mellett, hogy mint kiváló szak-tudósaink, épen a kérdéses hivatási körben működnek, egyúttal a mi tanügyi viszonyainkat is közvetlen tapasztalatból ismerik s mindketten buzgó protestáns férfiak.

az, hogy általában véve annyit ér a munka, még a tanár munkája is, a mennyire becsülik, a mennyit adnak érte, s hogy soha sem lehet tudóssá az, a kinek a tudomány helyett a megélhetés problémáin kell folyvást jártatnia az eszét: nézzük meg azt is, hogy milyen javadalmazásban részesülnek egyetemi tanáraink. Budapesten a rendes egyetemi tanárok illetménye: 3000 frt alapfizetés, 600 frt lakpénz, 300 frt ötödéves pótlék (egészen 5 pótlékig), tandíjkárpótlás a bölcsészeti karnál 250—3500 frt. Kolozsváron: 2500 frt alapfizetés és 400 frt szálláspénz s szintén 300 frt ötödéves pótlék, továbbá némely tanárnak 1000—3000 frtra is felmenő tandíjjutaléka. Azok a bölcsészeti tanárok aztán, a kik a tanárjelöltek érdekében a fentemlített külön órákon is dolgoznak (ilyen Budapesten 26, Kolozsváron 18), fejenként 400 frt külön tiszteletdíjat is kapnak.

Legyen elég ennyi az intézmény személyi oldalára tartozó adatokból. Nem csekélyebb jelentőségű feltételei a tudományos képzés szükséges mértékének a rendelkezésre álló képzési eszközök, intézetek, gyűjtemények, könyvtárak. A tanárjelölteknek látogatniok kell az egyetemeken szakjokhoz képest az élettani, vegytani, mineralogiai, zoológiai, anthropologiai, paleontologiai és növénytani intézeteket, valamint a botanikus kertet, a melyekre Budapesten évenként úgy 200,000 frtot, Kolozsváron az Erd. Múzeum járulékával együtt 20—22 ezer frtot költenek. Budapesten csupán a tanárjelöltek által végzett experimentumoknál elhasznált anyagok évenként 2000 frt kiadást igényelnek. A könyvtári dotatió mértékére nézve tájékozásul szolgálhat az, hogy Kolozsváron a közös vezetés alatt lévő és az egyetem céljaira szolgáló erdélyi múzeumi és egyetemi könyvtárakra² évenként körülbelül 15 ezer frtot költenek.

Ime tehát, itt a párhuzam! Budapesten 32 rendes, összesen 67 tanár, Kolozsváron 21 rendes, összesen 28 tanár, nálunk pedig össze-vissza 12 rendes bölcsészeti tanár. Amott 3600 frt, illetőleg 2900 frt javadalom s minden öt évvel 300 frttal több és tandíjjutalék,³ nálunk összesen 2000 frt javadalmazás és semmi egyéb. Ott egy 25 éves tanárnak a korpótlékkal 5100, illetőleg 4400 frt, nem számítva a tandíjat és külön díjazást, nálunk mindig csak 2000 frt, ott 30 évi szolgálat után 4500, illetőleg 4000 frt nyugdíj, nálunk pedig kerek egy ezer frt. Mi a könyvtárra fordíthatunk jelenleg 1000 frtot, a többi gyűjteményekre néhány százat, némely gyűjteményeket és intézeteket pedig majd ezután kellene még létesítenünk.

A számok beszélnek, ékesebben és meggyőzőbben, mint bármiféle érvelés. Senki sem tagadhatja, hogy az összehasonlítás a mi tervezett facultásunkra nézve felette kedvezőtlenül ütne ki. Maga a tervező bizottság is nagyon érzi, a mint mondja, úgy a 12 tanár, mint a 2000 frtnyi javadalmazás csekély voltát. Sőt azt is elmondja, hogy közvetlen tapasztalásból ismeri úgy a külföldi, mint a hazai böles. facultások és tanárképezdek szervezetét, ellátását. Csak azt nem értjük aztán, hogy ilyen érzések és tapasztalatok mellett mégis mi indíthatta arra a bizottságot, hogy egy ilyen merőben fogyatékos, már eredetileg csak tengődésre szánt intézmény létesítését egyetemes egyházunk képvisellete előtt mégis javaslatba hozza? Hiszen a zsinat nem azt mondta ki, hogy megelégszik akármilyen szegényes intézménnyel, a melyet épen

könnyű szerrel összetákolhatunk, hanem azt, hogy egy teljes bölcsészeti facultást, mint középisk. tanárképző intézetet akar létesíteni. Az előkészítésnek, a mi végre a zsinat bizottságot küldött ki, épen abban fog állni a feladata, hogy a zsinatot a lehető legalaposabban tájékoztassa a kitűzött cél, a teendők mértéke és a kivételőség kérdéseire nézve. Már pedig azt valóban szerencsétlenségnek tartanók, ha a zsinat elhinné azt, hogy egy ilyen méretű intézettel a kitűzött célt meg lehet valósítani, s felekezeti tanügyünk érdekei ez úton biztosíthatók lesznek. Mert mi lenne, minden valószínűség szerint, az eredmény?! Semmi esetre sem más, mint hogy megnyitnók a tanárképzés alkalmát boldog-boldogtalan előtt, képeznők őket a mi fogyatékos eszközeinkkel, elvonva még szorgalmasabb és tehetségesebb ifjainkat is az egyetemi képzésnek a miénkhez képest mindenestre nagyszabású alkalmaitól, aztán osztogatnánk okleveleket, ha ugyan az állam beleegyeznék, ellenkező esetben buknának sorra az egyetemi bizottságok előtt a mi jelöltjeink, és végre is ellátnók középiskoláinkat hiányosabb előkészültségű tanárokkal, tehát áldozatok árán elérnők azt, hogy középiskoláink színvonalára még annál bizonyosabban leszállítsassék. Végzetlenül talán magunkat ez esetben azzal, hogy legalább középiskolai tanárainknak sokat emlegetett felekezeti szellememeg van mentve. Mi azonban, azt hisszük, hogy az ilyen fajta felekezeti szellemnek nem valami sok hasznát vehetnők. Szerintünk csak az olyan felekezeti szellemnek lehet positiv értéke, a melyben erő és öntudat lakozik. Ezt az erőt és öntudatot pedig a tudomány és műveltség adja meg, a mely megtanít minket arra, hogy felekezetünk érdekében miként kell és lehet tennünk a legjobb szolgálatokat. A mi pedig e szolgálatokra ösztönöz, munkánkban lelkesít, az a szívben, az érületben van; azt nem teremti semmi külső hatás, hanem csak fejlesztheti. Ha egészséges és tevékeny felekezeti szellemet akarunk tanárainknál, támogassuk azt a tanári állás megbecsülésével, a hivatás kellő méltánylásával, és az által, hogy mellőzés helyett egyházi és iskolai szervezetünkben a tanárok tevékenységének és befolyásának megfelelő tért biztosítván, őket közintézményeink- és érdekeinkkel a legszorosabban összekapcsolni igyekezzünk. Tökéletlen felekezeti tanárképzés megnehezítené, vagy épen lehetetlenné tenné a mi tanárainkra nézve az egyetemen készült tanárokkal szemben a concurrentiát is, s épen felekezeti szempontból ama szintén eléggé nem sajnálható eredményt idézhetné elő, hogy hitfeleink lassanként teljesen kiszorulnának az állami középiskolákból.

Mindezekből az következik tehát, hogy ha a tanárképzés nagy feladatát, a mint azt zsinatunk kimondotta, egészben a saját autonóm tanügyünk körében akarjuk betölteni: akkor nem olyan zugintézet-félt kell létesítenünk, a mi által még távolabb esünk az elérendő céltól s hozzá még majd szegyenkeznünk is kellend miatta; hanem állítsunk Debreczenben bölcsészeti facultást legalább 20—21 rendes és tisztességesen díjazott tanárral, a mint az debreczeni tanárkarunknak 1881-ben készült munkálatában is javasoltatott. Felméri úr számítása szerint egy ily facultás Debreczenben körülbelül 60 ezer frt évi költséget igényelne, a dologi szükségletek beszámításával, ha a tanári javadalmazás 2000 frt fizetéssel, 400 frt lakpénzzel és 200 frt ötödéves pótlékkal állapíttatnék meg, miután, véleményem szerint, „2700—3000 frton alól ma nem lehet a tudománynak komolyan élő tanárokat alkalmazni a felső oktatás körében, sem Debreczen-

² Magának az egyetemi könyvtárnak évi átalánya 6000 frt

³ A tanárképzői 400 frt külön díjat sem számítva.

ben, sem másutt e hazában⁴. — Közérdekű voltánál fogva a tudós tanár úr leveléből, az ő engedelmevel, még ide iktatom e sorokat, a melyekben a tervre vonatkozólag a mi álláspontunkkal teljesen egyező véleménynyilvánítás foglaltatik. „Én is szívemből óhajtom, — úgymond, — hogy ref. felső oktatási intézeteink virágozzanak; de új alkotást nem szeretnék csak a kirakatért és a címért, hogy aztán lényegben és valósággal csak a tengődő és senyvedő intézetek számát szaporítsuk. A latin közmondással tartva: entia misera bilia non sunt multiplicanda. Van nekünk úgy is elég nyomorúságunk!”

Még alaposabb tájékoztatás végett nem hallgathatunk el egy felette tanulságos esetet abból a másik táborból, a mely épen e tanév kezdetén lett nyilvánvalóvá. Tíz évvel ezelőtt u. i. a benedictinusok felségengedéllyel külön tanárképzőt állítottak fel Pannonhalmán. A főpát 150—160 tényleges benedek tanár között válogathatott s hatalmi jogkörénél fogva berendelhette, a mint kétségkívül be is rendelte tanárokkul a rendtagok legjavát. Pénz volt, a mennyi kellett. S tíz évi próba kimutatván, hogy a Pannonhalmán képzett tanárjelöltek igen jelentékeny része képtelen a vizsgát letenni az egyetemen: az új főpátnak az volt első dolga, hogy elrendelvén a pannonhalmi tanárképző fokozatos megszüntetését, a jelölteket ismét az egyetemre küldje. Ez tehát magában véve is komoly memento, lényeges ok a megfontolásra.

Ha a bölesészeti facultást úgy, a mint azt fentebb szükségesnek jeleztük, t. i. 20—21 tanszékkal, a zsinat egyházunk által anyagi erőnk hiányában felállíthatónak nem találná, a mit mostani viszonyaink között nagyon valószínűnek tartunk: akkor tegye lehetővé azt, hogy a debreczeni főiskolában a javasolt 12 tanszékkal, de annál jobb javadalmazással, egy bölesészeti-, nyelv- és széptudományi kar létesíttessék, olyan, a minő a kolozsvári egyetemen is van, nem több, mint 13 rendes tanszékkal s a mely ott is egyik külön önálló karát képezi az egyetemenek. Egy ily szűkebb körű bölesészeti facultás egy teljes egészet képezne és elegendő lenne arra a célra, hogy az u. n. humán szakokban, a melyeknél a felekezeti szempontok és érdekek inkább érvényesülhetnek, a tanárképzés feladatait is teljesítse. De még ezen esetben is lehetővé óhajtanók tenni azt, hogy tanárjelölteink, legalább addig, a míg az intézmény megerősödhetnék, egy-két semestere át bel- vagy külföldi egyetemet is látogathassanak. A mennyiség- és természettudományi kar felállítását egy jobb jövőtől, vagy az állam segítségétől lehetne idővel várni, addig is pedig e szakokra készülő ifjainkat az egyetemeken ösztöndíjakkal támogatni. A 12 tanszékből már 8 megvolna, bár nem kellő javadalmazással; ezt kiegészíteni és még 4-et állítani lenne tehát az egyetemes egyház feladata.⁴

Ennyi az, a mit a tervbe vett bölesészeti facultás és tanárképző kérdésére nézve elmondani szükségesnek tartottunk. Ha az ügy tisztázásához és helyesebb irányba való tereléséhez

⁴ Addig is azonban, a míg ez megtörténhetnék, nincs okunk felekezeti érdekeink miatt felettébb nyugtalanzkodni, mert szerencsére épen a legfontosabb szakok, mint a filozofia történelem, irodalomtörténet, neveléstan stb., mindkét egyetemünkön túlnyomólag protestáns kezében vannak, 12 tanár közül 9 protestáns, ebből 6 ref. vallású, úgy, hogy a mint Ballagi barátom mondja, nem is jó róla nyilvánosan beszélni. Innen a keserősége a Magy. Államnak a „dekatholizált egyetem” miatt.

valami csekélységgel ez úton járulhattunk, célunkat elértük és kötelességet teljesítettünk.

Debreczeni főiskolánk élete folyama, úgy látszik, epokhá-
lis jelentőségű forduló ponthoz jutott el. Kedvező alkalom kínálkozik arra, hogy egyszerre, úgy szólván, egy nagy lépéssel végezze a fejlődésnek azt a hosszú útját, a melyet máskor évtizedek erőfeszítésével sem tudott megfutni. De ha nehéz időkben nagy hiba a csüggedés, elítélendő a balfelfogás és meg gondolatlanúság; még kárhözatosabb lenne a szerencsés körülmények felhasználásának elmúlasztása vagy hibás felhasználása.

Örömmel értesültünk arról, hogy a többször említett egyházker. albizottság munkálata főiskolánk több rendbeli szükségeseinek kielégítését közel kilátásba helyezi, s ezekre nézve konkrét javaslatokat, illetőleg tervezetet tartalmaz. A tanári fizetések emelése, a tanszékek számának szaporítása régen érzett hiányok pótlásául szolgál. Van azonban az újjáalkotás egész conceptiójára nézve néhány őszinte észrevételünk.

Mindenekelőtt irányadó elv gyanánt óhajtottuk volna a tervezetnél felállítva látni azt, hogy mindaddig, a míg a debreczeni főiskola egyik vagy másik tanszakának kielégítésre váró igényei vannak azon érdekből, hogy minden kifogáson felül álló s a kor követelte magas színvonalra emelkedhessék: addig újabb intézmények létesítésébe, ez iskola közvetlen erőforrásainak felhasználásával, bele bocsátkozni nem szabad. — Épen ez okból, bármennyire örülünk is a filozof. tanszékek szaporodásának, minthogy úgy theologiai, mint jogakadémiánk felemelkedésének is egyik nélkülözhetlen feltételét, s mintegy a harmadik egyetemi kar megalapítását szemléljük abban: mégis sajnálkozunk lehet a miatt, hogy az a másfél százezer frt tőke-alap főiskolánk közvetlenebb szükségseitől elvonatott, holott egyházkerületünk egy előbbi ajánlatában sem ígért a böles. facultás céljára 5 tanszéknél többet, a mi meg is van. Ha mi azon jelentékenyebb alapításokat, melyek ez iskola legközelebbi gyámolítóitól, Debreczen városától s a debreczeni ref. egyháztól származnak, oly tanszékek állítására fordítjuk, a melyeknek ma még a felhasználhatása is egyelőre kétséges: ki fog majd adakozni gymnasiumunk, tanítóképezdénk, theolog.- és jogakadémiánk égető szükségeseinek kielégítésére, a melyeknél az az egyetemes egyházi érdek semmi nyomatókkal nem bír?

A másik, a mit e felette szerencsés constellatiók között mulhatlanul megköveteltünk volna, abban áll, hogy a mikor nagy alkotások idejét éljük, ne foltozgató, máról holnapra szóló nyomorék szatócs-munkát végezzünk, hanem olyat, a mely a cél elérését, a sikert jelezi, a mely méltó az áldozatra, méltó az ügghöz és az időhöz. Hittük, lehetők tartottuk s minden erőnkkel elérni óhajtottuk most azt, hogy a debreczeni főiskola, theologiai és jogakadémiájával, gymnasiuma és tanítóképezdjével egyszerre a legelső helyre emelkedik az országban, méltó büszkeségére egyházunknak s Debreczen városának. És mit érünk el a tervezet szerint? Azt, hogy a helyzet tűrhetőbbé válnék valamivel, de már holnap, a nagy reform után, elől kellene kezdenünk a régi panaszokat, mert nem tettünk ma eleget, a mikor lehetett volna. Pedig „nem bizonyos-é, — kérdehetjük a boldogult Salamonnal, — hogy a ki folyton mások után ballag, örök időnkig mindig hátra marad?”

Gymnasiumi és képezdei tanáraink tervezett fizetésemelése egyelőre eléggé megnyugtató, de a korpótlékról való gon-

doskodás itt sem mellőzhető. A gymn. tanszékeket azonban nem kettővel, hanem négygyel kellene szaporítani, hogy rendezett viszonyokat teremthessünk s szükség esetén segédtanárok alkalmazásával, bármily létszámot befogadhassunk, a mitől főiskolánk hatása, jelentősége s felső tanszakainak fejlődése is függ. Az ekként felmerülő költségtöbblet jó részben a tandíjbevételek emelkedésében megtalálhatja fedezetét.

Akadémiai tanáraink fizetésével még mindig inferioritás-ban maradnánk nemcsak az egyetemek, hanem más akadémiákkal szemben is. Itt 2000 frt alapfizetés- és 400 frt lakpénznélalább szállani teljességgel nem lehetne; mert hiszen theologiai tanárainknak feltétlenül szükséges volna legalábbis olyan fizetést adni, akár a mult példáját követve, akár a tudomány érdekét véve figyelembe, mint a meenyi egy debreczeni lelkésznek van, nem az egész jövedelemről, hanem csupán a fizetéséről szólva. S ha a lelkészek fizetésének egyszerre 800 frttal való felemelése néhány évvel ezelőtt oly sürgős szükségnek ismertetett el: nem kevésbé követhető ez a csekélyebb jövedelmű, nagyobb jelentőségű s legalább is parallel társadalmi állású theologiai tanárságra nézve.

Jogakadémiánk tanárait is ugyanazon fizetésemelést nélkülözhetlennek tartjuk, ha alkalmas egyéneket akarunk tanároknak megnyerni. 2000 frttal még a pozsonyi akadémia mostani színvonalát sem érhetnék el, a hol lakbőren kívül van 2000 frt alapfizetés. Kassán és Váradon is csak látszólag van ennél kevesebb, mert 1500 frt fizetés és 200 frt lakpénzhez úgy itt, mint Pozsonyban 100 frt ötödéves pótlék, és, a mit közvetlen forrásból (dr. Bozóky akad. igazgató t. barátomtól) tudom, mindenütt fejenként 450—500 frtra menő évi tandíjosztalék.

A mi pedig a tanszékek számát illeti, a jogakadémián tervbe vett két új tanszékkal csak oda fogunk eljutni, a hol már két évtized óta van minden királyi jogakadémia, valamint a kecskeméti, újabban pedig csaknem egészen a sárospataki akadémiák is. Tehát maradna ismét az ország legnépesebb (ma 161 joghallgatóval!) jogakadémiája tovább is nehéz viszonyokkal küzdve, fejlődésében sokképen gátolva, tanárai a tantárgyak sokaságával elhalmozva.

Nem uraim! ez nem nagyszabású, nem az alkalomhoz és a főiskolához méltó reform!

Állíttassék theologiankon még két tanszék, jogakadémiánkon a 8-on felül még négy; adassék a tanároknak 2000 frt fizetés, 400 frt lakpénz, s majd, ha lehető, korpótlék, és ha még a tervezett bölesészet-, nyelv- és széptudományi kar is létrejön, készen van a három facultás, lehetővé van téve a tudományos működés, meg van vetve az egyetem alapja, mondhatjuk egy három karral bíró kisebb, de életre képes egyetem készen áll. De hát azt kérdezheti valaki, hogy aztán miből mindezt?

Sajnos, hogy csak azzal felelhetünk, hogy lett volna miből! Meggyőződésünk szerint az a Debreczen városa, a mely 3—4 százezer frtot áldozott (nem mondjuk, hogy nem helyesen, mert a közművelődésnek tett szolgálatot) a reáliskolára, a mely százezreket költ a kir. tábla, a vasúti üzletvezetőség érdekében, a mi pedig állami feladat volna, olyan, bár fontos intézményekért, melyeket, mégis bármikor el lehet innen helyezni; az a nemes város, a mely mint alapító, mindenkor érezte főiskolája iránt az atyai gondviselés kötelességeit; bizonyára nem 200 ezer frt adományával lépett volna elő akkor, a midőn ezredéves nemzeti létünk emlékére Magyarország leggazdagabb vidéki városa, ősi kollégiumának felemelésére, annak a kollégiumnak, a mely mindig féltett kincse, büszkesége s hírnevének

hordozója vala, egy hozzá méltó alapítási ténnyel óhajtott végbevinni. Hogy ezt még nem tette meg, nem a város az oka. De hogy el ne maradjon, a várostól függ. Fgészítse ki a megajánlott 200,000 frtot egy fél millióra.

Keckemét városa, a melynek kétharmada római katolikus, s a melynek kiadási budgetje 1893-ra 562,000 frttal van előirányozva, tehát felényi, mint Debreczenben, s a hol a polgárok 15% községi pótdóval vannak megróva, évenként mintegy 8000 frttal segíyezi a ref. jogakadémiát. (Dr. Szeless József t. barátomnak, a jogakadémiai igazgatótanács elnökének adatai).

Szép példája az elfogulatlan áldozatkészségnek!

Dr. Bacsoni Lajos.

Tárcza.

Luther.

— Francziából átdolgozva.* —

Vágyad hová visz? mondd te szerzetes,
„Megyek világot ujjá teremteni.
Az emberekben Krisztus már nem él
Utált, lenézett, a mi isteni!“
Ah! ez hallatlan! Nem rettent-e vissza
A máglyatűz, mely Husszt megégeté?
„Nem, nem . . . Megyek és építeni fogok
Egy új világot az ó világ felé!“

Hová, hová, te bátor szerzetes?
„A szentnek gunyolt Róma városába.
Az elveszett hitet, szeretetet, reményt
Szomjazza lelkem . . . ott tán megtalálja!“
Hát nem tudod-é, én vagyok hite
E zárdának, hajts térdet és imádj,
Hozzám vagy kötve, mint szolga urához,
Enyém vagy éjjel s nappal egyiránt.

„Nem, nem . . . Megyek és szent templomában
Péternek, kell, hogy megleljem a hit,
Remény, szeretet hármass csillagát.
Sötét hatalmad többé nem vakít!“
Ez vakmerőség! nem rettent-e vissza
A máglyatűz, mely Husszt megégeté
Nem, nem. Megyek és építeni fogok
Egy új világot az ó világ felé!“

Hová, hová, te bátor szerzetes?
„Megyek üzelmet, aljast, beestelent
Testvérim előtt romba dönteni!“
És szívedben rettegést nem teremt
A Vatikánnak ádáz bosszúja;
Pokolra sujtó villám fénye sem!
„A bünbocsánat nemtelen üzelmét
Az Isten tiltja s én leleplezem!“

Hová, hová, te bátor szerzetes?

* Előadta szerző a debreczeni főiskola „Hittanszaki önképző Társulata“ által 1891. okt. 31-én rendezett reformációi ünnepélyen.

„Megégetem a Krisztus ellenének,
 Átok bulláját!“ Gyógyítsd meg szivedet
 Te lázadó, te; szállj magadba, térj meg.
 „Nem, én megyek és rá vetem kezem
 Az Antikrisztus átok-iratára
 Emészsze azt meg mint istentelent
 A máglyatűz sokaknak láttára!“

Hová, háová, te vakmerő barát?
 „Megyek kenyeret osztani a népnek,
 Kenyeret, a mely égből szállt alá.
 S mit véka alá a gazok tevének:
 Kiragadom a hit szövétnekét!
 Veszek magamhoz gyülekezetet
 Segítő társul isteni parancsra,
 Mely vélem egy lesz, engemet követ!“

Hová, háová, te tisztos ősz barát?
 „Megyek örülni szent ügy győzedelmén
 A Krisztus újra munkál a szívekben
 Igéje által fényt, üdvöt lehelvén
 Nyugodtan szállok sírom éjjelibe
 Ő rajta kívül nincsen senki más, —
 Ő benne erőm, üdvöm, életem;
 Meg nem másíthatatik az írás“.

Pótor Elemér,
 4. th.

Közügyeink.

Suprema lex.

(Ajánlva a n.-károlyi ev. ref. egyházmegye lelkészi kara s presbyteriumai figyelmébe).

A napokban egyik lelkésztársamtól meglepő levelet vettem. Kérdést intéz hozzám a f. hó 20-ikára Máté-Szalkára összehívott conferentiára nézve, hogy tudhassa az északi oldal állásfoglalását az egyházmegyei tisztségek betöltése tárgyában, egyúttal kifejezést ad abbéli nézetének, hogy „eme conferentiára semmi nagy szükség nincsen; avagy már e téren is odáig jutottunk, hogy korteskedjünk, vagy másra pressiót gyakoroljunk?“

Részben a jelzett levél eme soraira válaszul, de főképen lelkésztársaim becses figyelme felhívása végett írom e néhány sort.

Ismerjük egyházmegyénk jelen helyzetét mindnyájan, multját kevesen. Régebben is megvolt a versengés, megvan ma is, mintha átkos örökségként reánk szállott volna a régi n.-károlyi (s később közép-szolnoki) egyházmegye kísértő szelleme. A régi versengés (az erdélyi részek a magyarországiakkal) talán bírt némi alappal, de a mostani nem.

1821-ben a közép-szolnoki egyházmegye nagyobb része s a szabolesi (régii nyiri) egyházmegye kisebb részéből alakítottatott a mai n.-károlyi egyházmegye, melyben a két elem ma sem forrott össze.

Ma is számítanak Nyir- és Károly vidékét, vagy más néven északi és déli oldalt. Az egyházmegye tanítóinak szintén két köre van: északi és déli. Ha csak külsőleg volna ez így, akkor még hagyján! De, úgy látszik, a kettő között sokak

előtt áthághatlan korlát van. Vagy ha a kettő nemes versenyben iparkodnék a közjóra törekedni: akkor is dicséretes volna a küzdelem!

Én mindig kárhoztattam egyházmegyénkben a névleges részekre osztást is, és sokáig nem voltam képes belátni, miért van ez az elkülönzés? Ma már inkább az emberekben találok fel okát, mint a traditióban.

Tehát az északi oldal conferentiára hívatott össze. Ám legyen! Még ebben sem volna semmi különös, miután tudjuk, hogy tényleg kettős az egyházmegye. De nem így áll a dolog! Hiszen többen vagyunk, kik az északi oldalhoz számítottunk s a conferentiáról mit sem tudtunk; ellenben vannak, kik a déli oldalhoz tartoznak s mégis meghívtak, a mi világosan mutatja, hogy személyekre volt tekintet. Nem állítom, de ha való, az északi és déli oldalra való széthúzódnásnál egy elítélendő faktor lép elő: az egyéni érdek. (Vajha esalatkoznám feltevésemben!) A szárnyaló hír susogása ilyesmit enged gyaníttatni.

„Avagy e téren is odáig jutottunk, hogy korteskedjünk, vagy másra pressiót gyakoroljunk?“ Kérde az említett levél.

Sajnos, de mint a példák bizonyítják, úgy van. Mi, úgy látszik, elítéljük a politikai szennyes korteskedést, lélekvásárlást, s kebelünkben akadnak egyesek, kik ugyanazt más formában behozzák közénk. Névszerinti példákra nem hivatkozom, de mindenikünk tudja, hogy volt idő s nem régeb, midőn nemesak élő szó, levelezés, de a társadalmi hírlapok is igénybe vétettek, hogy egyesek mellett kierőszakolják a hangulatot, s így több oldalú korteskedés folyt egyházmegyei tisztség betöltésénél.

Hát annyira szűk látkörűek volnánk mi lelkészek, hogy rábeszélés, pressió, korteskedés nélkül ne tudnók kiválogatni közülünk, hogy ki méltó egyik vagy másik állásra? Hát talán oda jutottunk, hogy saját magunk érdekében sorra kopogtassunk, s így kierőszakolva a szavazatokat, képmutatóskodva köszönjük meg a megtisztelő bizalmat?

Hagyjuk mi a korteskedést, a pressiót más téren működő embereknek.

Hiszem, hogy ha egyesek meggondolatlanul felveszik is a megszokott fogásokat, önmaguk, vagy mások érdekében hangulatot akarva csinálni: az önérzetes rész nem fog lépni s hírlapi kacskák által beugrani, hanem követi saját legjobb belátását s főleg az egyházmegye jól felfogott érdekét.

Lehet még veszélyesebb kinövés is egyházmegyénk testén, mint a déli és északi részre oszlás, — mert ez utóvégre is hely szerint választ el s az igazság zászlója alatt egyesülhetünk, — ez a veszélyesebb kinövés az önérdek, mely nem a közjót, de a magánügyet tekint, s nem az igazság, hanem személy szerint bírál. Amicus personae inimicus rei.

Az egyházmegye két utóbbi gyűlésén már tapasztalhatuk, hogy előtérbe nyomult a persona s háttérbe a res.

Legyünk kellően higgadtak s megfontolók.

Nem az északi vagy déli oldal, sem az egyéni érdek, vagy „kéz-kezet mos“ elve legyenek irányadók, hanem a helyesen felfogott közjó.

Igy az érdek-klikk hidrafeje magától elenyészik s az egyházmegye választása a valódi közvélemény kifejezése, nem pedig korteskedés vagy pressió torzszülötte fog lenni.

Videant consules!

N.-Ecsed, 1892. október 20.

Berey József.

Levél a szerkesztőhöz.

T. Szerkesztő Ur!

Egy lélekszámban kicsiny, de hitben és lelkesedésben nagy egyház ünnepélyéről kívánom tudósítani.

A n.-bányai egyházmegyébe kebeleztetett Aranyos-medgyesi ekklezsia okt. 23-án szentelte fel új, díszes templomát, mely míg egyrészt a protestáns áldozatkészség beszélő tanújele, addig másrészt a magyar nemzetiségnek is élő symboluma.

Tudni kell ugyanis, hogy Aranyos-Medgyes lakossága ezidőszert g. kath. oláhság, mely mint 1848-ban kész lett volna vállalkozni magyar testvérei legyilkolására, úgy ma is rokonszenvez minden magyarelles mozgalommal. E hazafiatlan elemmel szemben áll 4—5 vagyonos úri család és magyar zsellér, kik összesen sem ütök meg a másfél százat. És ez a 4—5 úri család s ezek élén tek. Böszörményi Zsigmond úr, mint az egyház főgondnoka, lankadatlan buzgalommal és alig gondolható anyagi áldozatokkal keresztülvitték, hogy a több mint 6000 frtba kerülő díszes és megkapólag csinos templom és torony öt hónap alatt teljesen elkészült és magasztos rendeltetésére felszenteltetett.

Ez a felszentelés vidékünkön eseményszámba megy, mert szemünk előtt phönixként kelt új életre az egykor virágzó aranyos-medgyesi magyar reformált ekklezsia. Ott, hol egykor vidékünk legerősebb ref. egyháza virágzott, sok-sok időn keresztül a halál némasága borult a bemohosult síkokra, s csak egy régi templom romjai mutatták, hogy itt ezelőtt szintén magyar szó hangzott s a tiszta evangélium prédikáltatott; s bár a közelmúlt időben a kicsiny egyház buzgó, egyenes lelkű pásztor, boldog emléké Ferenczy Károly bátyánk gyűjtögette és folyvást szaporította a templom alaptölkjét: mégsem gondoltuk, hogy a terv ily hamar megvalósuljon.

A kidőlt apostol helyét fiatal, lelkes pásztor foglalta el, ki a megkezdett munkát folytatva, a hívek lelkesedésével megvalósította azt, mely után oly vágyva-vágyakoztak, és a mely, mint mondám, eseményszámba megy vidékünkön.

Valóban Szabó József lelkész úr bőven kivette részét a templomépítés nagy munkájából.

Okt. 23-án d. e. 10 órakor kezdődött az ünnepély, s midőn a nagy számban megjött vidéki hitrokonok, még pedig egy szép és intelligens közönség ajkain megzendült a „Jövel Szentlélek Ur Isten“ magasra törő dallama, mintha minden szívet egy gondolat járna át: örömkönyek lopóztak a szemekbe. Hogyisne, hiszen im' újra feltámadt a dicső magyar reformált egyház hamvaiból és újra zeng a magyar ének, csendül a magyar szó az Urnak szentelt hajlékban! Óh, az ősök unokái szétszórták a régi templomromot s a kövekből emeltek új oltárt, melynek magas góthikus tornya hirdeti, hogy törhetlen a hit és áldozatkészség szíveinkben, hogy kiirthatlan a ragaszkodás e földhöz és kedves magyar nyelvünkhöz! Igen, mert e templomépítésnél nem egy róm. kath. testvér nyújtott segílyt, hogy testté válják az íge, s ez által szép példáját adták nemcsak hazafiságunknak, hanem testvéri szeretetöknek is.

Majd a 233-ik dics. elhangzása után nt. Bencsik István esperes úr lépett a szószékre és buzgó imádságával áhítatot öntött a szívekbe, különösen megható volt az, midőn a „kised, de hitben erős, áldozatkészségben nagy“ egyházra kérte

Isten áldását. Imádság után Ferenczy Gyula krassói lelkész egyházi beszédet mondott Zsolt. XXVI. 6. 7. 8. 12. verse alapján. Főbb részek: 1. Az Ur háza. 2. Az ő dicsősége. 3. Hálaadás. E beszéd annyira hatott, hogy nemcsak nők, de férfiak szemében is akárhányszor könyek csillogtak. A szónok maga, beszédének teljes hatása alatt állott, s e hatás, mint delejáram, átfogta az egész közönséget. Valóban szép, remek szónoklat volt ez, s bár egy óránál tovább tartott, mégis pillanatnyinak tűnt az fel, midőn az „Ámen“ szó berekesztette. Majd Szabó József helyi lelkész ismertette a templomépítés történetét.

Ezek után ének, majd nt. Soltész János főjegyző úrva-csorai ágendája következett. Alkalomszerű s ünnepélyes volt minden szó ez ágendában s folyvást fokozta az érdeklődést. — Berekeszté az úrva-csorázást Sátor Dávid sz.-váraljai lelkész, ki ily alkalmakra egyszerű és szívhez szóló szavai, keresetlen, kedves modora által a legbeválóbb egyéniségek közé tartozik. Végül az egész ünnepség berekesztőjéül Ferenczy Imre szatmári segédlelkész mondott minden ízében sikerült s az egész ünnepély méltóságához illő imádságot, a mikor aztán az egyháziakból és világiakból álló szép közönség a „Dicséret, dicsőség, tisztesség stb.“ ének hangjai mellett szétoszlának, vivén egyen-egyen és összesen szíveikben benső áhítatot, szent lelkesedést és törhetlen reménységet a jövőre nézve.

És most már át van adva a díszes templom rendeltetésének s az ősök szelleme örködve lengi azt körül. Egy Lónyay Anna, Vesselényi Kata égő buzgósága, lankadást nem ismerő áldozatkészsége kelt ismét új életre, hogy oltárt emeljen a tiszta evangélium hitének, élő jelt a magyar nemzetiségnek, mely szintén oltár, a hazaszeretet égő oltára! És mikor a kicsiny, de lelkes gyülekezetet látom állani e szentelt falak között, önkénytelenül is ajkamra tör a próféta szent ragaszkodással teljes szózata: „A te oltárodért! — a te oltárodért! — a te oltárodért!“

Óh! ha egyházunk nagyjai, ha nemzetünk vezérférfiai át tudják érteni ama nagy jelentőséget, melyet egy-egy ily templom felépítése nyilván hirdet: akkor legyen a mi örömmünk az övék is, mert: „bizony ez a nap az Urnak napja!“

Istenisztelet után az egész vidéki közönség társas ebédre gyűlt Böszörményi Zsigmond, Jakó Kálmán, Boros Zoltán, Selyeby Gyula, Sztrajkher József urak vendégszerető házához, hol hamisítatlan magyar vendégszeretet fogadott mindenkit. Különösen meg kell említenem Böszörményi Zsigmond társas asztalát, mert itt ez alkalommal egyházmegyénk tisztikara búcsulakomára volt hivatalos. Itt, e kedves család körében percznek tűntek fel az órák, s a házi úrnő, Ferenczy Ágnes ő nagysága itt is bizonságot tett róla, hogy a hitelvek által vont válaszfal nem képez akadályt a szeretet előtt, mert — bár ő maga róm. kath., mégsem engedett a templomépítés áldozatainál épügy elsőséget maga előtt senkinek, mint a hogy nyájasságban, szeretetreméltóságban nem múlhatta felül őt senki e befejező lakoma alkalmával sem.

Az Ur áldása nyugodjék meg az ilyen buzgó és áldozatkész családok felett!

Krassó, 1892. okt. 27.

Sinka Lajos,
ev. reform. tanító.

Irodalom.

A magyar országgyűlések Vallásügyi Tárgyalásai. Irta Zsilinszky Mihály. III. kötet 1647—1687. Budapest, 1893. n. 8-r. 574 l. Bolti ára 4 frt. A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság kiadványa. Egyháztörténelmi monographia.

Négy évtized szomorú története ez. A század első felében hatalmát, országos ereje tetőpontját elért magyar reformáció folytonos hanyatlása vonul el szemünk előtt, eléglegyen ennek igazolásul a IV. és V. (utolsó) fejezet címét ide írni, amaz „az önkény évei és a bujdosók“ (1672—1681); emez „a török hatalom és protestantismus megtörése“ (1681—1687). A protestantismus tragoediája ez! Minden jog és igazság iránt fogékonysággal bíró szív elkeseredik e mű végig olvasásán, még inkább a lett dolgok feletti elmélkedésen. Bujdosóvá vált saját hazájában a magyar, ha a vallás és alkotmányos szabadság híve maradt; úrrá és hatalmassá lett, ha római katolikussá lett és a főpapság akaratjának eszközévé törpült. A protestantismus fokozatos megtörésével töredezték ki ősi alkotmányunk oszlopszékei, s úgy oda lénczoltattunk a bécsi politikához, hogy még 1848 után is, 1867 után is, ma is éreznünk kell függőségünket. Mert úgy akarta a klérus, ki nagy hatalmát akkor és az által szerezte vissza, létének súlyát ma is érezi a közszabadság. A protestantismust megmenteni nem tudta a hatalmas világi elem, melyre volt bízva a lét és jog megőrzése, ellenben a katholicismust teljes erejébe és polczára visszavítta főpapsága. A mi világi elemünk felsőbb rétege megingott a kísértések perezeiben, rakásával pártolt el vallásától s új sorsában annak ellene fordult. Ez a legszomorúbb jelenet. „Részint házasságok, részint méltóság és birtok adományozások által sok protestáns család elhagyogatta vallását, úgy hogy a főurak közül — kik hajdan hatalmas támaszai voltak a protestantismusnak — 1655-ben már csak négy protestáns mágna család volt az országban. Ezeknek örökődése a felsőházban vajmi kevés hatású volt a nagy erő ellenében“ (91. l.).

Nádasdi Ferencz, protestáns szülők gyermeke, áttérvén a kath. vallásra, kiváló buzgalmat fejtett ki a katholicismus mellett, hithagyása oly tekintélyt szerzett neki, mely mindennél többet nyomott, a klérus és az esztergomi érsek befolyása következtébe ő választatott nádorrá 1655-ben a pozsonyi országgyűlésen. Őcsese Miklós jézsuitává lett.

Már az 1655-iki (ápril 10.) pozsonyi országgyűlésen benyújtott sérelmi íratban felhozta a protestánsok: megbántása az evang. vallásnak, hogy a külföldi egyetemokről visszatérő ifjainktól Bécsben s a német tartományokban elszedik könyveiket, erre első példa 1552-ben történt; sőt megtiltatott a pozsonyi könyvtáraknak a németországi könyvek eladása (113. l.). Négy felíratuknak semmi eredménye nem lett. Lipót trónraléptével kezdődék a jézsuiták aranykora, maga is papnak neveltetett és pedig jézsuiták által; maga az eretnekség létezése szent borzalommal töltötte el. Tanácsadói mind idegenek voltak, Porcia herczeg, Schwarzenberg, Auersperg, Gonzaga, Trautson, Lobkovicz herczeg, Csehország kancellárja. Ezek kezébe jutott a magyar haza sorsának eldöntése! Nem esoda, hogy Lippay érsek 1658. a nagy-szombati zsinaton elég vakmerő volt a bécsi és linezi békekötéseket és az azon alapuló törvényeket semmiséknek nyilváníttatni. A pozsonyi magyar evangélikusok közül 70 polgárt bebörtönöztek, mert saját pénzükön vásárolt telken templomot építettek. A katolikusok

ellenfolyamodványával meghiusítottak minden sérelmi orvoslást.

Az 1662-iki országgyűlésre kellett halasztani minden reményt. — Ijesztő módon erőszakoskodtak a kath. főurak, Eszterházi gróf a pápai evang. templomot éjjel elfoglaltatta. Az egykor oly hatalmas jótévő protestáns családok áttérték utódai: Révai Ferencz, Illésházi György birtokaikból irtották a protestánsokat; Nádasdi Ferencz 300 katonával a beczkói templomot elfoglalta, a lelkészt a paplaktól kidobatta, könyvtárát, bibliáját a vár udvarán megégetette, magát koldusbotra juttatta (218. l.). Hasonlót tett Placidius pannonhalmi apát, sőt ő a lelkészt megverette, szakála, keze és lábainál fogva hurezoltatta ki a paplaktól (226. l.). Ez volt akkor a pannonhalmi apáthoz illő tett! Mint Mathild toskán grófné Hildebrand korában, oly buzgalommal, de nemtelenebbül és jellemtelenebbül, járt el a magyar prot. egyház női daemona. Báthori Zsófia, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem özvegye, ki előbb színből lett reformátussá, s férje szerenesétlen hnlála után katholicussá visszatért, a jézsuiták által vezetett, megsemmisítette a Rákócziház prot. alkotásait kérlelhetetlen módon, 1661-ben a s.-pataki 3 főtanár, 4 osztálytanár, kántor fejedelmileg biztosított jövedelmeit lefoglaltatta. A panaszszorozatokat „magán ügyeknek“ tekintették a király és környezete, melyekkel az országos közügyeket nem szabad hátráltatni; a védekezőket vakmerő megátalkodottnak minősítették. — Törvény helyett a királytól decretumot eszközölt ki a kath. párt és a német tanácsosok, mely mit sem lendített az elnyomottak ügyén; erre mondá hazifüi hévvel az agg Gejőczi László ungi követ. „Mi decretumot ő felségétől nem kértünk, hanem resolutiót; a mi országunk nem decretumos ország, hanem diplomás“ (246. l.). Mutatja a hangulatot fenn Zrínyi Miklós nyilatkozata, ki hiába akart segíteni a protestánsokon, azt tapasztalta, hogy „a katholicus rend felette akadékos.“ A nádor is bevallotta, miként a klérus oly makacs, hogy nemcsak 30 templomot, de egy téglát sem akar átengedni a protestánsoknak. Úgy látszik, az országot a klérus alkotta. Reménytelenül folyt az áldástalan tusa. Utóljára is kénytelenek voltak a protestáns rendek az országgyűlést tömegesen elhagyni (1662).

Balogh Ferencz,
hittanár.

(Folyt. köv.)

Különfélék.

Olvasóinkhoz. Tisztelt olvasóink egy része a Lap díja beküldésének elmúlasztásával Lapunk anyagi ügyeit folytonos zavarban tartja. Többen hátrálékban vannak — nem is említve a folyó évet, melynek már utolsó negyedét töltjük — 1891-ről, sőt 1890-ről is. . . Higyjék el ezen olvasóink, hogy csak a hátrálékosok nyilvántartásával, azokhoz intézett nyilvános s magán felszólításokkal annyi munkaerő megy kárba, melyet nagy örömmel volnánk képesek nagyobb eredménnyel más téren érvényesíteni. Annak tudata pedig, hogy nyomdai tartozásainkai hátrálékban vagyunk, nekünk sok rossz órát szerez. Tisztelettel kérjük valamennyi hátrálékosainkat, úgy az elmult, mint a folyó évről, hogy méltóztassanak az esedékes összeget beküldeni.

Templomszentelés Gyulaváriban. Főt. Kiss Áron pökpüs úr mult vasárnap szentelte föl a gyulavári új templomot. Utja, melyet a békés-bánati egyházmegye területén, Gyomán, Gyu-

lán, Gyulaváriban, M. Berényben és K.-Tarcán megfordulva tett, főlemelő mozzanatokban gazdag diadalút volt. Bővebb tudósítás jött be erről hozzánk, melyet közelebb egész terjedelmében közleni fogunk.

Reformációi ünnepély a debreczeni főiskolában. Október 31-én, a reformáció kezdetének 375 éves emléknapiján szép ünnepélyt rendezett főiskolánkban a „Hittanszaki önképző Társulat.” A díszterem csaknem egészen megtelt közönséggel, különösen nők voltak nagy számmal. Lelkészeink közül Némethy Lajos és Dicsőfi József urak voltak jelen s rajtok kívül nagyszámú főiskolai tanárt s a városból is több úri embert láttunk ott. Az ünnepély fénypontját, mint tavaly, most is a Társulat felügyelő tanárának, dr. Erdős József akad. igazgatónak nagy tanulmánynyal írt, szép előadású emlékbeszéde képezte. Beszédének vezérgéje és alap gondolata gyanánt választotta Krisztusnak eme szép és örökké igaz mondását: „Az Irás meg nem hamisíttatik!” Ján. ev. 10, 35. Kiindulva abból az alapelvől, hogy az evangéliumi tudományunk kezdettől fogva három nagy ellenséggel kellett élet-halál harcot vívnia, a mely három romboló hatalmasság: a képmutatás, a tagadás és a hiu emberi böleselkedés — a történelem tényeinek felmutatásával igazolja ezt a tételt Jézus korától kezdve egészen napjainkig. E végből lerajzolja az Urnak, az apostoloknak és a keresztyénségnek az igazság diadaláért folytatott nemes küzdelmeit egészen a reformációig, oly módon, hogy e másfélezer év korszakalkotó eseményeit kimagasló vonásaiban jellemzi. Az egyházi szervezet, a tan és élet, az egyház és állam, majd a pápaság és császárság részéről folytatott tusák, az evangélium győzedelmes küzdelmei, szóval az epochális nagy tények mintegy szemünk előtt folytak le. Ám meggyőződhattünk most is, hogy a középkor sötét árnyai mögött mindenütt ott kísért a hierarchia gonosz szelleme, a pápák személyében. A fénypontok esetelésénél kiemelte a keleti és nyugoti egyházi tanítók, a Karolingok korabeli theol. tudományosság, a scholastika és humanista tevékenység révén elért eredményeket, N. Károly üdvös intézkedéseit, a Hohenstaufok magatartását, a valdensesk, Wycliffe, Huss és előreformátor-társaik működését stb. Fejtegetésének eredménye az, hogy a 16. századi reformáció kettős alapdogmája az a két fő vezérelv, mely a középkori papuralom nyomása következtében egyre tudatosabban nyert kifejezést a közvéleményben, t. i. „Isten beszéde és a haza.” Záradékként lelkesítő szavakkal fordult a hallgatósághoz, közelebről a theol. ifjúsághoz, ezzel végezvén: „Sursum corda! Kövessük az igazság felkent Fejedelmét, Krisztust! Diadalmunk biztosítéka az Irás, mely meg nem hamisíttathatik.” E tanulmányból jövő számunkban egy nagyobb részletet fogunk közleni. Pótor Elemér 4. th. adta elő ezután nagy hatással jelen számunkban megjelenő szép költeményét. Végül Dézsi Lajos főiskolai szénior olvasott egy tanulmányt Szegedi Kiss Istvánról, melynek bevezetésében röviden vázolta a reformáció létrejöttét, felmutatva azon körülményeket, melyek azt létre hívták s azután áttért a magyar reformáció vezéralakjának, a változatos életfolyású, sok üldözést kiállott Szegedi Kiss Istvánnak életrajzára. Egyes képekben — essayszerűen — a reformátor életéből csak azon eseményeket és vonásokat domborította ki, melyek legjellemzőbbek működésének megértésére, minő temesvári, békési tanársága, fogsága s ráczkevi lelkészsége. Irodalmi működését mellőzve, csupán e viszontagságos életnek minél élénkebb színekkel való rajzolása képezte a felolvasó

szélját. Az ünnepély elején és végén s az egyes előadások közt az énekkar adott elő alkalmi darabokat. Estve a theologiai ifjúság bankettet rendezett, melyen megjelentek összes előadó tanáraik. A lelkes hangulatban töltött szép estély méltólag rekesztette be a szép napot. Kívánatos az, hogy a tanárok és tanítványok máskor is megragadják az alkalmat ilyen összejövetelekre.

Debreczeni egyházközség. Húsz új tantermet fog építtetni Debreczen város a ref. egyháznak abból a 100 ezer frtból, melyet a városi közgyűlés ref. utcai elemi iskolák építésére megszavazott. Egy vegyes bizottság megállapította az iskolák helyét, szemelött tartván azok lehető csoportosítását városrészekként és a tervezett parochiális körök szerint. Egy vegyes bizottság dolgozta ki az iskolaépítések munkaprogramját, a melyet a presbyterium közelebb elfogadott s megvalósítás végett átküldött a városi tanácshoz. Az utcai elemi iskolai tanteremek száma negyvenben állapított meg; ezeken kívül két tanterem épül a Csapókerthben, a hol 160—170 tanköteles lakik, s a hol egyszer már a nazarénismus is felütötte fejét. Ismét ezeken kívül áll már fenn a felső leányiskolában négy, a kollégiumban hét elemi iskolai tanterem, úgy hogy az elemi népoktatást a közel jövőben 53 tanterem fogja szolgálni, melyekbe egyenkint 80 tanulóval 4240 tanköteles járhat. A 40, utcai tanterem következőleg lesz elhelyezve: Péterfia, Árok-utczán 7 tanterem, (3 fiú, 4 leány) Csapókülvároson és Kiscsapó-utczán 9 tanterem (2 fiú, 7 leány) Czegléd-, Varga-utczán 10 tanterem (6 fiú, 4 leány), Ispotályban és Kádas-utczán 7 tanterem (3 fiú, 4 leány). Hatvankülvároson és Csokonai-utczán 7 tanterem (4 fiú, 3 leány). Az utolsó években épült iskolák 22 tanteremmel mind megmaradnak; 18 tanterem pedig újonnan épül. Minden tanteremcsoportnál egy-egy tanítói lakás is tervezetik 2—2 szobával, konyhával, kamarával, pinczével és közös hivatal szobával. A n.-csapó-, dedó-, szt.-anna-, miklós-, széchenyi-, kis- és nagymester-utcai régi iskolaépületek felhagyatnak. Ellenben új iskolák épülnek: Kiscsapó utczán 4 tanteremmel, 1 tanítói lakással, Kossuth-utczán (a kisczegléd-utcai telken) 6 tanterem, 2 tanítói lakással, Cser-utczán 4 tanterem, 2 tanítói lakással, Kádas-utczán 2 tanterem egy tanítói lakással, Csokonai-utczán 2 tanterem 1 tanítói lakással. Azon tanítók részére, a kik természetben lakást nem kapnak, ha családosok 240 frt, ha nőtlenek 120 frt évi lakbér illetmény állapított meg. Az építkezés sorrendjére nézve kimondatott, hogy legelőször a csapókerthi, kádas-, cser- és kossuth-utcai iskolák építtessenek.

Ötvenéves találkozó. F. hó 1-én este 7 órakor a Bika szálloda egyik termében találkozóra gyűltek össze a debreczeni főiskola azon volt növendékei, kik 1842-ben írtak alá az iskolai törvényeknek. Összesen 22-en jöttek össze 140 volt tanuló társ közül, u. m. a vidékről: Ethey János jegyző (Ér-Tarcsa), Erdey Samu jegyző (Földes), Csathó Sándor földbirtokos (Szentés), Szemerjay Ferencz takarékpénztári könyvvezető (Torda, Erdély), Vámosy Mihály igazgatótanár (Budapest), Kőlcsey Antal földbirtokos (Mikola) Farkas Antal ügyvéd (Szatmár), Hajnal Antal földbirtokos (Jászkisér), Eressey Sándor földbirtokos (Nagy-Szalonta), Bessenyei Mihály földbirtokos (Erdő-Gyarak), Lipsey József földbirtokos (T.-Füred), Kuthi István nyugalmazott királyi ügyész (Diószeg), Tóth Albert gazdatiszt (P. Abrány), Józsa Gábor tanító (Békés), Kósa Dániel ev. ref. lelkész (Olesva-Apáti). Debreczenből megjelentek: Némethy Lajos ev. ref. lelkész, Váradi Szabó János kir. taeácsos, Balogh

Lajos ügyvéd, Szabó Samu földbirtokos, Simonffy Sándor földbirtokos, Tüdös József városi tisztviselő és végre Nagy Sándor, szintén városi tisztviselő, összesen 22-en. Rendkívül megható volt az egykori, őszbeborult tanulótársak találkozása, kik közül többen félszázad óta nem látták egymást s mélyen megható volt azon istenirisztelet, melyet másnap reggel 9 órakor a főiskola imatermében tartottak, melyen közülök egy, Némethy Lajos lelkész úr imádkozott. Az édes-bús emlékek hatása alatt több régi tanulótárs könyezve mondta utána az imádság szavait. Istenirisztelet után a főiskola tanári gyűléstermében jöttek össze, hol megállapították, hogy a 140 tanulótárs közül még 41-en vannak életben s a megbízottak beszámoltak azon 1000 frt ösztöndíj-alapítványról, melyet ezelőtt 10 évvel, a negyven éves találkozó emlékére tettek. A délelőtti folyamán — a találkozó emlékéül — lefénképeztették magukat Papp Albert műtermében, délben pedig társas-ebédre gyűltek össze a „Bika-vendéglőben. Segítse őket a jó Isten, hogy 10 év múlva megint, lehetőleg mindannyian összejöhessenek!

Haláleset. Egy hosszú, szép és boldog élet elaluvása fölötti fájdó, de az Úr akaratán mégis megnyugvó érzéssel vetjük a következő gyászlevelet: „Özvegy Horváth Sámuelné Szász Juliánna, gyermekei: Horváth Miklós, neje Bodolla Katinka és gyermekeik: Lili, Trézsi, János; Horváth Fanni, férje Brenner Jarosláv és gyermekeik: Ida, Fanni, Ernő, Zoltán; Szász Károly, neje Bibó Antonia, gyermekeik: Ilona, férje Zseny József, Póla, férje Vargha Gyula és gyermekeik: Ilona, Zoltán, Böske, Tamás, Károly (legifj.) neje Bibó Ida; Béla (ifj.), Ida, férje Várady Miklós és gyermekök Miklós; Margit; Szász Róbert és neje Ferencz Zsuzsánna; Szász Gyula és gyermekei: Géza, Marie, Margit, Joltán, Ödön; Szász Domokos, neje Nagy Ilka, fiok Károly (ifj.) és neje Vajda Ilona; Szász Béla, neje Mentovich Juliánna és gyermekeik: János, Anna, Béla (legifj.), Irén, Róbert, Lili, Ilona, Böske, Domokos, Bandi, Fanni: a magok és a Münstermann- és Szász-rokonság, valamint a minden ágon való összes nagyszámú rokonok nevében mély fájdalommal jelentik forrón szeretett édes anyjok, napuk, nagyanyjok, szépanyjok s az illetők rokona özvegy Szász Károlyné Münstermann Fanninak áldott élete 87-dik, 28 évi páratlanul boldog házasság után, özvegysége 40-dik évében, f. é. október 30-dikán d. u. 1/4 órakor, az olaja fogytán elalvó mécshez hasonló csöndes elhunytát. Az Istenben boldogultnak hült tetemei Kolozsvártt, a ref. püspöki lakáson f. é. november 1-sején d. u. 3 órakor tartandó halotti imádság után Maros-Vásárhelyre szállíttatván, ott a ref. temetőben, imával és gyászbeszéddel fognak november 2-án, d. u. 1/2 órakor rég pihenő férje drága porai mellé, a ref. egyház gyász-szertartása szerint, a test örök nyugalomára letétni. Kolozsvártt, 1892. október 31-én. Aldás emlékére!“ — Nyugodjék békében hosszú, bánata éjszakáit nagy örömök nappalai által felváltott élet-pályája megfutása után a jó, a nagy asszony! Szép és nagy család élén állani: Isten kegyelmének nagy ajándéka. Hogy pedig egy nő két püspöknek lehessen édes anyja: oly végtelenül ritka boldogság, melyet a mennyei Atya csak szíve kiválasztottai közül is igen-igen kevésnek adhat meg. Mi nem is tudunk rá példát az egyház történetében. Ez volt az idvezült halott özvegységének legnagyobb, legszebb vigasztalása. Az ő özvegységének valóban őrizője volt az Úr! Élete s késő életkorában érkezett halála egyiránt megnyugtat, Istenhez emel. Legyen nyugodt síri álma!

László Albert debreczeni könyvkereskedő mellékeli lapunk jelen számához a „Pallas Nagy Lexikona“ prospectusát. Jövőre részletesen szólunk e hatalmas vállalatról.

Szerk. posta. M. Gy. Budapest. A pompás tanulmányt nagy köszönettel vettem. Mielőbb sort keríték rá.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: CSIKY LAJOS.

HIRDETÉS.

Pályázati hirdetés.

1. A pittsburghi (észak-amerikai Egyesült-Államok, Pennsylvania állam) magyar református lelkész mellé egy rendszeresített segédlelkészi állomásra. Az egyházi szolgálat nyelve a magyar; vidékre, a leánygyülekezetekbe utazás esetén útiköltséget kap. Fizetése vagy teljes ellátás és mintegy 6—700 frt o. é., vagy pedig 500 dollár (mintegy 1200 frt o. é.)

2. Egy rendes missziói lelkészi állomásra. Kötelesség: Nagyobb körben a missziói lelkészi teendők teljesítése. Fizetés 600 dollár évenként (mintegy 1500 frt o. é.) s 2—300 dollárnyi stóla. Miután alólírott, mint e téren már tapasztalt, valószínűleg vállalkozni fog ez új szervező munkára, kilátása lehet az illetőnek arra, hogy helyette a pittsburghi állomást foglalhatja el, mely esetben kényelmes, egy emeletes, villamvilágítással, hideg s melegvívezetékű fürdőszobával ellátott új lakása leend a Pittsburghban ez év nyarán épített első amerikai magyar ref. templom mellett.

A kérvényben kitüntetendő, hogy az illetők a magyar nyelven kívül mely nyelveket beszélnek. A bizonyítványok nagytiszteletű Moody András lelkész úrhoz küldendők (Budapest, Rudolf-rakpart S. sz.), a pályázati minősítvény pedig alólírotthoz, kinek czíme a következő: Rev. John Kovács Pittsburgh, Pa. Bates St. Hung. Ref. Church. U. E. America.

Az illetőket az Egyesült-Államok református gyülekezeeteinek fősuperintendense, elnöke, fogja állomásaikra rendesen meghívni.

Kelt Pittsburghban (amerikai Egyesült-Államok, Pennsylvania állam), 1892. okt. 19-én.

Kovács János,
magyar reform. lelkész.